

MARIAN Z. STEPULAK

**Rok Jubileuszowy 2000 lat chrześcijaństwa
w opinii młodzieży klas maturalnych
z diecezji siedleckiej**

Współcześnie coraz więcej badaczy interesuje się problematyką religijności ludzi w różnych grupach wiekowych, czy też zawodowych. Intrygujące poznawczo są jednak zawsze badania młodzieży dotyczące ich postaw religijno-moralnych oraz ocen i opinii wobec Kościoła. Istotnym elementem życia religijnego jest wiara. Należy ją rozumieć jak deklarację przynależności wyznaniowej. Tak pojmowana wiara obejmuje zatem nie tylko identyfikację religijną, ale także samoocenę religijności w perspektywie jej rozwoju¹. Z psychologicznego punktu widzenia interesujące wydają się być relacje, które młody człowiek buduje i rozwija, jako odpowiedź na dochodzące do niego bodźce z rzeczywistości religijnej. Relacje te mogą dotyczyć m.in.:

- bezpośredniego ustosunkowania do Boga;
- ustosunkowania do form przekazu o Bogu, jakie są oferowane człowiekowi w toku wychowania i socjalizacji;
- ustosunkowania wobec zorganizowanych jednostkowych i wspólnotowych form realizowania osobowych odniesień do Boga;
- odniesienia do zobowiązań wynikających z autodeklaracji włączenia się w rzeczywistość religijną².

W mojej prezentacji, dotyczącej Roku Jubileuszowego w opinii młodzieży klas maturalnych z diecezji siedleckiej, chciałabym przedstawić i przeanalizować w/w relacje. Sądzę, iż przedstawiany problem badań jest odtworzeniem aktualnego stanu

¹ E. Jarmoch: *Globalne postawy wobec religii*. W: *Religijność Polaków 1991*. Red. L. Adamczuk, W. Zdaniewicz. Warszawa 1993 s. 16.

² K. Ostrowska: *Postawy wobec religii uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych a inne cechy osobowości (Doniesienie z badań)*. W: *Postawy wobec religii. Psychologiczne uwarunkowania i konsekwencje*. Red. T. Doktor, K. Franczak. Warszawa 2000 s. 110–111.

religijności młodzieży maturalnej, ale także jest próbą sformułowania diagnozy psychologicznej.

I. Tradycja Roku Jubileuszowego

W kalendarzu początek naszej ery liczy się od narodzin Jezusa Chrystusa. W VI w. wpadł na ten pomysł mnich Dionizjusz Exiguus. Wyliczył, że Chrystus narodził się 25 grudnia 753 r. od założenia Rzymu. Późniejsi historycy stwierdzili, że pomylił się o kilka lat. Jednak dla katolików to właśnie mijający rok był szczególnym okresem refleksji i pielgrzymek do miejsc świętych.

W pierwszą niedzielę Adwentu 1998 r. Ojciec Święty Jan Paweł II, bullą *Incar-nationis mysterium* ogłosił rok 2000, Rokiem Świętym czyli Jubileuszowym. Jego inauguracją było otwarcie Świętych Drzwi w noc Bożego Narodzenia. Kolejne miesiące stały się okazją do duchowej refleksji i pielgrzymek do miejsc świętych.

Tradycja Roku Jubileuszowego sięga starotestamentowych zwyczajów żydowskich. Każdy siódmy rok zwany był rokiem szabatowym, dającym z woli Bożej odpoczynek dla Ziemi. Nie wolno było jej obsiewać, ani nawet zbierać tego, co samo wyrosło. Był to rok naznaczony „łaską Pana”, czas spożywania Bożych darów bez szczególnej ludzkiej pracy. W takim roku należało darować dług i uwolnić niewolników.

Po siedmiu latach szabatowych, czyli raz na 50 lat, obchodzono w Izraelu rok jubileuszowy. Nie wolno było wtedy siać i żąć, ale wolno było zbierać to, co samo urosło na polu. Jego istotą było darowanie długów niewypłacalnym dłużnikom oraz wolności niewolnikom i ich rodzinom. Był to więc czas powrotu do pierwotnej wolności.

Jobel, po hebrajsku oznacza głos baraniego głosu, który obwieszczał początek jubileuszu. Od nazwy tego instrumentu pochodzi nazwa roku jubileuszowego, czyli roku radości, zapowiedzianej dźwiękiem rogu. Nazwa ta jest również źródłem łacińskich słów *iubilum* — okrzyk radości i *iubilatio* — radość.

Pierwszy rok jubileuszowy w Kościele katolickim ogłosił papież Bonifacy VIII bullą *Ani-quorum habet* w roku 1300. Jego istotą było uwolnienie od kar doczesnych wiernych, którzy ze skrucą w sercu nawiedzać będą rzymskie bazyliki i tam się wy-spowiadają. Ponieważ w średniowieczu ludzie narażeni byli na nieustanne epidemie i wojny, życie ludzkiej nie trwało zbyt długo. Toteż papież Urban VI postanowił w 1389 roku, aby rok święty obchodzono co 33 lata. W 1475 roku papież Paweł II zreduko-wał ten okres do 25 lat.

W roku jubileuszowym 1500, papież Aleksander VI po raz pierwszy inauguro-wał „Otwarcie Drzwi Świętych”. Było to także nawiązanie do tradycji żydowskiej — otwarcie wiecznie zamkniętej bramy w murze Jerozolimy ma nastąpić w chwili nadej-scia Mesjasza. W tym czasie, wraz z możliwością „wykupienia” łaski odpustu za du-sze pokutujące w czyśćcu, pojawiło się wiele nadużyć, co doprowadziło do wystąpie-nia Marcina Lutera i rozłamu w Kościele.

W 1875 r. papież Pius IX w bulli *Gravibus Ecclesiae*, ustalił, że celem uzyskania odpustu wystarczy przez 15 dni odwiedzić rzymskie bazyliki. Po raz pierwszy też postanowił, że dla uzyskania odpustu jubileuszowego można we własnej diecezji odwiedzić katedry. W roku jubileuszowym 1933, papież Pius IX ogłosił, że dla uzyskania odpustu można pielgrzymować do Ziemi Świętej.

Jan Paweł II dwukrotnie ogłaszał rok święty: w 1983 r. z okazji 1950. rocznicy ofiary krzyżowej Chrystusa i w roku 2000. Związane z tym ostatnim odpusty jubileuszowe zostały połączone z pielgrzymką do Ziemi Świętej, Rzymu i nawiedzeniem jednej z wyznaczonych bazylik lub starożytnych katakumb.

Ci, którzy nie są w stanie pielgrzymować do tych miejsc, mogą wybrać się do wyznaczonych świątyń w swojej diecezji. Katolicy, spełniwszy wymagane warunki, mogą otrzymać odpust w wyznaczonych kościołach.

Znakiem ostatniego Roku Jubileuszowego był błękitny okrąg wyobrażający kulę ziemską, otoczony napisem *Jubilaeum A.D.2000*. Wpisany jest w nią krzyż, podtrzymujący i prowadzący ludzkość na pięciu kontynentach, które symbolizuje pięć różnokolorowych gołębi. Światło promieniujące ze środka krzyża przypomina, że Chrystus jest światłością świata. Słowa znajdujące się między czterema ramionami krzyża oznaczają: Chrystus wczoraj, dziś, zawsze.

Kościół w swojej długiej tradycji nieustannie zachęca wszystkich wiernych do modlitwy, a szczególną okazją są praktyki modlitewne związane z Rokiem Jubileuszowym.

Katolicy bogaci w łaski doznane z racji Wielkiego Jubileuszu z nadzieją i wiarą patrzą w przyszłość. Tą przyszłością dla wierzącego człowieka jest nadzieja wiecznego życia w Jezusie Chrystusie.

II. Strategia badań empirycznych

I. Charakterystyka badanej próby

W roku akademickim 2000/2001 grupa kleryków z II roku Wyższego Seminarium Duchownego w Siedlcach przeprowadziła, pod moim kierunkiem badania empiryczne młodzieży klas maturalnych z diecezji siedleckiej. Badania dotyczyły ich opinii na temat osobistego przeżywania Roku Jubileuszowego³. Liczebność grupy badawczej wynosiła 1561 osób, w tym 508 chłopców i 1053 dziewcząt.

³ W ubiegłych latach zostały przeprowadzone podobne badania, które zostały opublikowane, a dotyczyły następujących problemów: *Postawy młodzieży wobec Kościoła w świetle psychologii religii*. „Studia Warmińskie”, XXXIV, 1997 s. 375–384; *Eutanazja w świadomości etycznej młodzieży*. „Resovia Sacra”, IV, 1997, 4 s. 288–296; *Udział Kościoła w życiu społeczno-politycznym Polski w świadomości etycznej młodzieży szkół średnich*. „Studia Warmińskie”, XXXVI, 1999 s. 359–376; *Wizyta Ojca Świętego Jana Pawła II w Siedlcach w świetle opinii młodzieży klas maturalnych*. „Wiadomości Diecezjalne Siedleckie”, 11, 2000 s. 513–521; *Modlitwa w życiu chrześcijańskim* (w druku, Wydział Teologiczny UAM w Poznaniu).

Badania przeprowadzone były w następujących szkołach średnich:

1. Liceum Ogólnokształcące im. Batalionów Chłopskich w Adamowie.
2. I Liceum Ogólnokształcące im. J.I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej.
3. IV Liceum Ogólnokształcące im. S. Staszica w Białej Podlaskiej.
4. I Liceum Ogólnokształcące im. 15 Pułku Piechoty w Dęblinie.
5. Liceum Ogólnokształcące im. Jana Pawła II w Łukowie.
6. Liceum Ogólnokształcące im. T. Kościuszki w Łukowie.
7. Liceum Ogólnokształcące w Międzyrzecu Podlaskim.
8. Liceum Ogólnokształcące w Parczewie.
9. Liceum Ogólnokształcące w Rykach.
10. Liceum Ogólnokształcące im. B. Prusa w Siedlcach.
11. Liceum Ogólnokształcące w Sobolewie.
12. Liceum Ogólnokształcące w Stoczku Łukowskim.
13. Liceum Ogólnokształcące w Terespolu.
14. Technikum Żywienia Człowieka w Parczewie.
15. Zespół Szkół Ekonomicznych w Siedlcach.
16. Zespół Szkół Ogólnokształcących w Białej Podlaskiej.
17. Zespół Szkół Rolniczych w Miętnem.
18. Zespół Szkół Zawodowych nr 1, im. Gen. F. Kleeberga w Dęblinie.
19. Zespół Szkół Zawodowych PKP w Siedlcach.

2. Opis zastosowanej metody badań

Metodą zastosowaną w badaniach była ankieta składający się z dwóch części. Część pierwsza dotyczyła danych personalnych takich jak:

Dane personalne: Wiek
Płeć
Typ szkoły (liceum, technikum, inne)
Miejsce zamieszkania (miasto, osada, wieś)

Natomiast część druga związana była z badaniem opinii i postaw religijnych młodzieży wobec przeżywanego Roku Jubileuszowego 2000. Ta część składała się z pięciu zasadniczych pytań, z których pierwsze dotyczyło deklaracji swojej religijności. Pytania te sformułowane były w następujący sposób:

1. Określ swoją religijność według wymienionych poniżej kryteriów, rozumiejąc, iż wyrażają one zgodność Twojej deklarowanej wiary z codziennym życiem (wybierz kategorię poprzez podkreślenie):
 - a) religijny;
 - b) średnio religijny;
 - c) słabo religijny;
 - d) poszukujący;
 - e) niereligijny — obojętny;
 - f) niereligijny — walczący.

2. Jakie znaczenie dla Twojej wiary religijnej ma uroczyste obchodzenie przez Kościół Wielkiego Jubileuszu?
3. Ile razy skorzystałeś (skorzystałaś) z odpustu poprzez nawiedzenie wyznaczonych świątyń jubileuszowych lub też poprzez odbycie pielgrzymki do miejsc świętych?
4. Jakie postanowienia dotyczące Twojego życia moralno-religijnego podjąłeś (podjęłaś) w Roku Wielkiego Jubileuszu?
5. Wymień własne propozycje odnoszące się do zmian w życiu współczesnego Kościoła jako organizacji religijnej.

Na końcu zaś zawarta była następująca instrukcja:

Prosimy bardzo o szczerze odpowiedzi. Nie ma odpowiedzi dobrych lub złych. Odpowiedziami właściwymi są te, które odzwierciedlają Twój własny punkt widzenia. Ważne są Twoje odczucia, Twoja osobista ocena. Dziękujemy za współpracę.

Metoda została skonstruowana przez grupę badawczą w ścisłej współpracy z wykładowcą psychologii. Nie zostały przeprowadzone badania pilotażowe, ponieważ ustaliliśmy, iż problem Roku Jubileuszowego jest bardzo aktualny, a młodzież chętnie podzieli się z nami swoimi opiniami.

Badania były przeprowadzone w szkołach przez samych alumnów, bądź też dzięki uprzejmości księży prefektów i katechetów. Mimo ujawnianych, negatywnych postaw wobec Kościoła, rozdane kwestionariusze zostały wypełnione i zwrócone badaczom. Należy dodać, iż badani maturzyści wypełniali kwestionariusze anonimowo.

III. Prezentacja i analiza psychologiczna wyników badań

1. Kategorie religijności badanych maturzystów

Badana młodzież zadeklarowała się do następujących kategorii religijności:

Tabela 1

L.p.	Kategorie religijności	Chłopcy (N)	Dziewczęta (N)
1.	Religijny	105	320
2.	Średnio religijny	238	493
3.	Słabo religijny	92	113
4.	Poszukujący	46	88
5.	Niereligijny — obojętny	20	20
6.	Niereligijny — walczący	3	2
7.	Brak deklaracji	4	17
	Razem	508	1053

Wymienione kategorie religijności zostały ustalone w odniesieniu do wcześniej przeprowadzonych badań⁴. W naszym opracowaniu zaproponowaliśmy 6 kategorii religijności, które zdają się być typowe dla wieku adolescencji, charakterystycznego dla badanych osób. Tak jak przypuszczaliśmy z grupy 1561 badanych osób 425 deklaroowało się jako religijni, a 731 jako średnio religijni. „Religijni” należy rozumieć tę grupę osób, których religijność jest głęboka i intensywna. Takie dopowiedzenie młodzież mogła otrzymać od badacza przed rozpoczęciem wykonywania zadania. Grupa religijna i średnio religijna stanowi więc 74% badanych osób. Można by przypuszczać, iż mieliśmy do czynienia z młodzieżą, która istotnie wyraża zgodność deklarowanej wiedzy z codziennym życiem, co zresztą sugerowało pierwsze pytanie ankietowe. Taki procent religijności był wysoki zarówno dla chłopców jak i dziewcząt.

2. Znaczenie Wielkiego Jubileuszu dla wiary religijnej uczniów z klas maturalnych

Maturzyści dokonali następującego określenia kategorii znaczenia Wielkiego Jubileuszu dla ich osobistej wiary religijnej:

Tabela 2

L.p.	Kategorie znaczenia	Liczebność (N)	Odsetki (%)
1.	Uzyskanie odpustu	436	27,6
2.	Wzmocnienie wiary religijnej	298	19,0
3.	Zbliżenie się do Boga	16	1,2
4.	Refleksja nad własnym życiem	17	1,5
5.	Nie ma większego znaczenia	794	50,7
Razem		1561	100,0

Jako potwierdzenie wyodrębnionych kategorii znaczenie Jubileuszu przytaczam niektóre wypowiedzi z badań:

Dziewczyna, lat 18: Ma dla mnie to duże znaczenie ponieważ pokazuje to innym ludziom, którzy nie są katolikami, że nasza wiara przetrwała 2000 lat i że nadal katolicy stanowią większość społeczną w prawie wszystkich krajach. To przypomina mi także, że nasza wiara oparta jest na głębokich korzeniach, co pozwala umacniać mi się w niej.

⁴ Na przykład podobne kategorie religijności: głęboko wierzący, wierzący, niezdecydowany, niewierzący, zdecydowanie niewierzący wprowadza K. Ostrowska.

Chłopiec, lat 19: *Uroczyste obchodzenie przez Kościół Wielkiego Jubileuszu ma dla mnie duże znaczenie, gdyż myślę, że się nawróciłem.*

Dziewczyna, lat 18: *Dzięki temu, że ten rok jest Rokiem Wielkiego Jubileuszu, moja wiara w Boga stała się silniejsza. Wiem, że Bóg dzięki mojej modlitwie zsyła mi wiele łask.*

Chłopiec, lat 19: *Dzięki łaskom Jubileuszowego Roku mogę skorzystać z wielu szczególnych łask, np. odpustu jubileuszowego. Rok Jubileuszowy stał się również dla mnie rokiem wzmożonej pracy nad sobą i podjęciem nowych postanowień oraz zmian dotychczasowego życia. Jest również sprzyjającym czasem do pogłębiania mojej wiary.*

Dziewczyna, lat 18: *Duże znaczenie. Dzięki Wielkiemu Jubileuszowi zaczęłam dogłębniej patrzeć w moje życie. Ten rok był pełen prób. Mogłam się upić, uprawiać seks, ale czułam i nadal czuję naprawdę silną moc Boga. Ciągle się odbudowuję. Wydawało mi się, że Bóg ciągle wystawia mnie na próbę. Odczuwałam jak bardzo jest mi potrzebny.*

Dziewczyna, lat 18: *Może jeszcze nie jestem świadoma tego, co niesie ze sobą Rok Wielkiego Jubileuszu, ale wiem, że wielu ludzi, jak również i ja zmieniają się, staną się osobą bardziej religijną i postaram się bardziej uwierzyć w Bożą miłość.*

Dziewczyna, lat 18: *Rok Jubileuszowy to nie tylko rocznica 2000. lecia od Wcielenia i Narodzenia Jezusa. Jest to również „rok łaski od Pana”. W żadnym innym roku nie ma tyle sposobności, aby otrzymać odpust zupełny. Mamy więcej możliwości przebaczenia. Ten szczególny czas powinien nas również skłonić do zastanowienia jakimi jesteśmy katolikami, czy „czcimy Boga tylko wargami”, czy jest On naprawdę w naszych sercach.*

Chłopiec, lat 17: *Wielki Jubileusz ma dla mnie duże znaczenie. Uważam, że dwa tysiące lat istnienia tej instytucji jest potwierdzeniem jej autorytetu i roli jaką odgrywa w rozwoju świata.*

Dziewczyna, lat 18: *Uroczyste obchodzenie przez Kościół Wielkiego Jubileuszu sprawia, że zastanawiałam się i ciągle zastanawiam się nad swoją wiarą. Jubileusz pomaga mi zatrzymać się nad swoim życiem i postępowaniem. Pragnę w tymże roku i po jego zakończeniu wzmocnić swoją wiarę i pogłębiać ją.*

Warto podkreślić, iż dla prawie połowy badanych maturzystów Wielki Jubileusz odgrywał znaczącą rolę w ich codziennym, religijnym życiu. Dla 27,6% oznaczało to uzyskanie Jubileuszowego odpustu, dla 19% wzmocnienie wiary religijnej. 1,2% młodzieży w Roku Jubileuszowym zbliżyło się do Boga, a 1,5% dokonywało refleksji nad własnym życiem. Natomiast 50,7% badanej młodzieży uznało, iż Wielki Jubileusz nie odegrał wielkiego znaczenia w ich religijnym życiu. Grupa badanej młodzieży dla której Rok Jubileuszowy był okazją do uzyskania odpustu Jubileuszowego jest bardzo trudna do psychologicznej interpretacji. Być może zgodnie z założeniami behawiorystów, J. Watsona i B. Skinnera są to osoby zewnątrzsterowne czy też inaczej mówiąc jednostki zewnętrzne. Zgodnie z koncepcją Skinnera dotyczącą „zacho-

wania sprawczego”, życie religijne podlega tym samym prawom. Ludzie chodzą do kościoła, modlą się, wykonują dobre uczynki, ponieważ instytucje religijne są źródłem wzmocnień. Według Skinnera religia jako byt kulturowy, wzmacnia zachowania sprawcze człowieka, rozdziela nagrody i kary⁵. Stąd też poglądy o praktyki religijne zależą od technik uczenia się sprawczego, od oddziaływania instytucji kościelnych, duszpasterzy i szkoły. Wszystkie te instytucje i osoby rozdzielają wzmocnienia pozytywne i negatywne, obiecują szczęśliwość niebiańską lub wieczne potępienie. Zaangażowanie religijne — zdaniem behawiorystów — zależy od pięciu wymiarów, takich jak przekonania religijne, rytuały, emocje i uczucia religijne, wiedza na temat wiary i religii oraz skutki zachowań religijnych⁶.

Wybory dokonywane przez tę grupę osób można też interpretować bardziej optymistycznie, z głębokim zaufaniem do człowieka jako osoby. Może bowiem chodzić też o to, iż maturzyści kierując się chęcią uzyskania odpustu Jubileuszowego pragną równocześnie rozwijać się wewnętrznie.

Dla 19% młodych ludzi Wielki Jubileusz był okazją do wzmocnienia wiary religijnej, do intensywniejszej niż dotychczas pracy nad sobą. Podobne znaczenie Roku Jubileuszowego wyraża 2,7% młodzieży twierdząc, iż ten rok był dla nich szczególną okazją do zbliżenia się do Boga i podjęcia refleksji nad własnym życiem. Natomiast 50,7% badanych stwierdziło, iż Wielki Jubileusz nie ma dla nich większego znaczenia w kontekście ich osobistej wiary religijnej. Warto dodać, że okres wczesnej młodości (15–19 l.) charakteryzuje się m.in. szeregiem paradoksów w zakresie życia religijnego. W tym okresie bowiem bywa najwięcej nawróceń, ale również najwięcej wątpliwości i spadek praktyk religijnych. Tłumaczy się to tym, że czas dojrzewania jest jednym z najbardziej znaczących okresów, w których podejmuje się wiele decyzji dotyczących wartości, własnej tożsamości oraz przekonań religijnych⁷.

J. Makselon⁸ twierdzi, że aby pomóc dorastającej młodzieży przeżyć czas konfliktów, paradoksów, należy umożliwić dostrzeganie Boga poprzez doświadczenie sensu istnienia, analizę własnego sumienia, kontakt z właściwymi grupami młodzieżowymi, uczenie wielorakiej modlitwy, a ogólnie: przez prowadzenie mniej dyrektywne, a bardziej partnerskie.

⁵ M. Stepulak: *Wybrane zagadnienia z psychologii religii*. Siedlce 1996 s. 21.

⁶ Tamże, s. 21.

⁷ Tamże, s. 35–36; por. M. Argyle, B. Beit-Hallahmi: *The social psychology of religion*. London-Boston 1975 s. 65.

⁸ *Psychologia dla teologów*. Red. J. Makselon. Kraków 1990 s. 292.

3. Częstotliwość i formy korzystania z odpustu Jubileuszowego

Ciekawym faktem badawczym było też określenie przez młodzież klas maturalnych częstotliwości i form korzystania z odpustu Jubileuszowego, co pokazuje tabela 3.

Tabela 3

L.p.	Forma korzystania z odpustu	Częstotliwość (N)	Odsetki (%)
1.	Pielgrzymka	385	24,66
2.	Kościół jubileuszowy	567	36,32
3.	Brak korzystania z odpustu	609	39,02
	Razem	1561	100.00

Młodzież w Roku Jubileuszowym odwiedzała najczęściej najbardziej znane sanktuaria polskie, diecezjalne kościoły jubileuszowe oraz kościoły Rzymu. Do najczęściej uczęszczanych miejsc należały: Częstochowa, Licheń, Niepokalanów, Górki k/Garwolina, Leśna Podlaska, Woła Gułowska, Kodeń, katedra siedlecka oraz Rzym w związku z XV Światowym Dniem Młodzieży.

Bardzo optymistycznym faktem, godnym podkreślenia jest to, iż prawie 61% badanych maturzystów skorzystało z odpustu Jubileuszowego poprzez odbycie pielgrzymki, bądź też nawiedzenie kościoła jubileuszowego. Natomiast 39% młodzieży nie skorzystało z daru Jubileuszowego odpustu. Należy sądzić, iż u większości maturzystów istnieje świadomość ważności odpustu. Jego ranga być może była przedmiotem rodzinnej tradycji, przekazywanej w procesie wychowania moralno-religijnego. W wielu kościołach jubileuszowych widniały także informacje dotyczące odpustu. Można przypuszczać, iż wiedza o odpustach jest zbliżona do definicji katechizmowej:

„Odpust jest to darowanie przed Bogiem kary doczesnej za grzechy, zglądzone już co do winy. Dostępuje go chrześcijanin odpowiednio usposobiony i pod pewnymi, określonymi warunkami, za pośrednictwem Kościoła, który jako szafarz owoców odkupienia rozdaje i prawomocnie przydziela zadośćuczynienie ze skarbcza zasług Chrystusa i Świętych.

Odpust jest cząstkowy albo zupełny zależnie do tego, czy od kary doczesnej należynej za grzech uwalnia w części czy w całości. Odpusty mogą być udzielane żywym lub zmarłym.”⁹

Wiedza o odpustach oraz pielgrzymkach u większości wiernych wyraża się przede wszystkim w ludowej religijności, czego dowodem są opinie badanej młodzieży z klas maturalnych.

⁹ *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań 1994 n. 1471.

„Poza liturgią sakramentów i sakramentaliów katecheza powinna brać pod uwagę formy pobożności wiernych i religijności ludowej. Zmysł religijny ludu chrześcijańskiego zawsze znajdował wyraz w różnorodnych formach pobożności, które otaczały życie sakramentalne Kościoła. Są to: cześć oddawana relikwiom, nawiedzanie sanktuariów, pielgrzymki, procesje, droga krzyżowa, tańce religijne, różaniec, medaliki itp.”¹⁰

Badana młodzież była zachęcana poprzez księży i katechetów do przyrzeczeń związanych z Rokiem Jubileuszowym, co wyrażało się w odbywaniu pielgrzymek i nawiedzin wyznaczonych kościołów Jubileuszowych. Ta idea znalazła swoje odbicie w Katechizmie Kościoła Katolickiego:

„W wielu sytuacjach chrześcijanin jest wzywany do składania przyrzeczeń Bogu. Zawierają je chrzest, bierzmowanie, małżeństwo i święcenia. Chrześcijanin kierując się pobożnością, może przyrzec Bogu określony czyn, modlitwę, jałmużnę, pielgrzymkę itd. Wierność przyrzeczeniom złożonym Bogu jest przejawem szacunku należnego Boskiemu Majestatowi i miłości wobec wiernego Boga.”¹¹

Trudno określić jakie były motywy 39% badanej młodzieży, która nie skorzystała z możliwości odbycia pielgrzymki, czy też nawiedzenia świątyń czy sanktuariów. Być może pojawiła się tu młodzieńcza przekora, lub też niechęć do realizowania religijnych potrzeb w dużych grupach religijnych. Można jednak podejrzewać, że część młodzieży nie podjęła pielgrzymiego wysiłku z powodu lenistwa i zwykłego zaniedbania.

4. Postanowienia podjęte w roku Wielkiego Jubileuszu

W tabeli poniżej zostały umieszczone postanowienia, które zostały podjęte przez młodzież w Roku Wielkiego Jubileuszu.

Tabela 4

L.p.	Postanowienia	Liczebność (N)	Odsetki (%)
1.	Regularna spowiedź	121	7,75
2.	Modlitwa i praca nad sobą	426	27,29
3.	Częste uczestnictwo we Mszy świętej	85	5,44
4.	Pomoc potrzebującym	35	2,24
5.	Abstynencja od alkoholu i nikotyny	50	3,20
6.	Inne	4	0,26
7.	Bez postanowień	840	53,82
Razem		1561	100,00

¹⁰ Tamże, n. 1674.

¹¹ Tamże, n. 2101.

Jako przykład niech służą następujące wypowiedzi młodych ludzi:

Dziewczyna, lat 18: *Staram się zrozumieć istotę wiary chrześcijańskiej, pogłębić swoją wiarę, uczynić ją bardziej świadomą. Chciałabym uwierzyć w to, że wiara może pomóc w życiu, może uczynić je pełniejszym i bardziej wartościowym. Staram się dążyć do tego, by moje życie było zgodne z nauką zawartą w Biblii i głoszoną przez Chrystusa.*

Dziewczyna, lat 18: *Chciałabym nauczyć się cieszyć z tego, że jestem chrześcijanką. Postanowiłam dążyć do tego, aby stać się prawdziwym wyznawcą Chrystusa. Chcę Go kochać świadomie i z całkowitym poświęceniem.*

Dziewczyna, lat 18: *Postaram się w Roku Wielkiego Jubileuszu poświęcić więcej czasu i uwagi rodzinie, uważniej uczestniczyć we mszy świętej. Postaram się mniej zwracać uwagi na dobro „widoczne” a pomóc osobie coraz bardziej mi bliskiej, odzyskać wiarę w życiu.*

Chłopiec, lat 19: *Uważam, że najważniejszym postanowieniem, które zrobiłem i próbuję je realizować to szanować siebie. Jeśli uszanuję swoją godność, to uszanuję także innych. Jeśli chodzi o nawracanie, to uważam, że należy najpierw zacząć do siebie, a dopiero potem próbować zmieniać innych.*

Chłopiec, lat 19: *Moje postanowienia dotyczące Roku Wielkiego Jubileuszu, to poprawić się w moim życiu codziennym i religijnym, być uczynnym.*

Dziewczyna, lat 18: *Głównym postanowieniem dotyczącym mojego życia moralno-religijnego, podjętym w Roku Jubileuszowym jest trwanie do końca przy Chrystusie. Nie tylko przez modlitwę, mszę świętą, ale przede wszystkim przez codzienne życie. Nie zapieranie się Jezusa przed innymi, choćby mnie to kosztowało wysmianiem, poniżeniem i odrzuceniem ze strony „przyjaciół”.*

Chłopiec, lat 19: *Chciałbym zacząć aktywniej niż dotąd uczestniczyć w życiu Kościoła. Będę także codziennie czytał Pismo św. i rozważał je w swoim sercu.*

Dziewczyna, lat 18: *Głównym moim postanowieniem z okazji Roku Jubileuszowego było uporządkowanie własnego życia moralno-religijnego, częstsze korzystanie z sakramentu pokuty, Eucharystii i odpustów jubileuszowych.*

Dziewczyna, lat 18: *Chciałabym pogłębić swoją wiarę poprzez uczestnictwo w spotkaniach KSM, czytanie Pisma św. Inne postanowienia to przewyższanie wypełniania grzechów, stawanie się bardziej wyrozumiałą dla innych i staranie się być bardziej pomocną dla innych.*

Prawie połowa badanej młodzieży podjęła pewne zobowiązania i postanowienia związane z Rokiem Jubileuszowym. Ponad 27% maturzystów podjęła postanowienie większej pracy nad swoją religijnością i osobistą modlitwą. Należy podkreślić, iż większość młodych ludzi ma poważne trudności z modlitwą.

Badacze religijności uważają, że najpowszechniejszą formą religijności jest modlitwa. Ich zdaniem 90% ludzi wierzących modli się sporadycznie, a połowa z nich poświęca jej

codziennie pewną ilość czasu¹². Młodzi ludzie żyjący we współczesnej cywilizacji ulegają jej prawom. W związku z tym można powiedzieć, że im człowiek jest bardziej zabiegany i ciągle się spieszy, tym bardziej budzi się w nim większa tęsknota do chwil spokoju, które pozwalają człowiekowi odbudować jego wewnętrzny świat — tymi właśnie chwilami jest czas modlitwy¹³. Ten właśnie paradoks miał bez wątpienia wpływ na pobudzenie tego rodzaju wewnętrznej motywacji. Kolejne postanowienia dotyczyły innych praktyk religijnych, które zresztą są obowiązkiem każdego katolika. Chodzi tutaj o odbywanie regularnej spowiedzi (7,75%) oraz częstszego uczestniczenia we mszy świętej (5,44%). Inne postanowienia odnoszą się do abstynencji od alkoholu i nikotyny (3,2%) oraz udzielania pomocy potrzebującym (2,24%). Pozostałe postanowienia stanowią 0,26%. Należy dodać, iż 53,82% badanych maturzystów nie podjęło żadnych postanowień w Roku Jubileuszowym.

W tym kontekście można powiedzieć, iż niebezpieczeństwo dla wiary młodego człowieka stwarza środowisko społeczne obciążone uprzedzeniami, pogardą lub nienawiścią do wiary i praktyki religijnej. Jeszcze bardziej groźny jest panujący w otoczeniu psychiczny klimat praktycznego hedonizmu, nie walczący co prawda z religią, ale dość obojętny, wyzbyty szacunku dla prawdy i szlachetności, daleki od spraw nadprzyrodzonych i pozaziemskich. Obrona przed nim nie jest łatwa, ale jest konieczna, chodzi w niej bowiem o najwyższą stawkę życiową¹⁴. Uzyskane wyniki badań jeszcze bardziej uświadamiają wychowawcom, księżom, katechetom potrzebę podjęcia walki o najwyższe dobro, którym jest dla młodzieży wejście na drogę pogłębionego życia religijnego.

5. Propozycje zmian dotyczące w życiu współczesnego Kościoła

W tabeli 5 zostały podane główne propozycje zmian odnoszące się do życia współczesnego Kościoła w Polsce.

Tabela 5

L.p.	Rodzaje zmian	Liczebność (N)	Odsetki (%)
1.	Kościół nie powinien angażować się w politykę	258	16,53
2.	Kościół powinien być tolerancyjny	92	5,89
3.	Uporządkować i ujawnić dochody księży	302	19,35
4.	Otworzyć się na potrzeby wiernych	140	8,97
5.	Kościół nie potrzebuje zmian	756	48,43
6.	Inne	13	0,83
Razem		1561	100,00

¹² J. Kozielecki: *Z Bogiem albo bez Boga*. Warszawa 1991 s. 141.

¹³ L. Rooney, R. Faricy: *Jak rozmawiać z Bogiem?* Kraków 1991 s. 6.

¹⁴ S. Olejnik: *W odpowiedzi na dar i powołanie Boże*. Warszawa 1979 s. 280 — za M. Stepulak: *Wybrane zagadnienia z psychologii religii*. Siedlce 1996 s. 53.

Warto przytoczyć typowe opinie badanej młodzieży dotyczące propozycji zmian w życiu współczesnego Kościoła:

Dziewczyna, lat 18: *Współczesny Kościół powinien być mniej skostniały i bardziej otwarty na zmieniający się świat. Obchodzenie świąt w starych, nieco konserwatywnych ramach nie przynosi oczekiwań. To wierni powinni mieć wpływ na jego formę i działanie, gdyż to oni tworzą Kościół. Powinien on rozwijać się wraz ze zmianami następującymi na świecie.*

Dziewczyna, lat 18: *Uważam, że przyszli księża czy katecheci powinni mieć więcej zajęć z psychologii i pedagogiki. Pomogło by to w rozwiązywaniu wielu problemów dotyczących współczesnej młodzieży. Zrozumiałe jest to, że nie każdy człowiek ma dobry kontakt z dziećmi czy młodzieżą i dlatego powinien rozwijać w sobie te zdolności.*

Dziewczyna, lat 19: *Współczesny Kościół i nasza wiara odpowiadają mi i jestem zdania, że nie należy nic zmieniać. Dzięki Kościołowi myślę o Bogu i staram się Go poznać.*

Dziewczyna, lat 19: *Moim zdaniem Kościół jako organizacja powinien stworzyć lepsze warunki dla młodzieży, aby mogła w dobrowolny sposób, wybrany przez nich samych zbliżyć się do Boga. Kościół powinien organizować więcej spotkań z młodzieżą, zachęcić młodzież w jakiś sposób do uczestnictwa w nabożeństwach i spotkaniach religijnych.*

Dziewczyna, lat 18: *Często w czasie Mszy Świętej kapłani nawiązują do polityki, co zniechęca wiele osób. Według mnie kapłan w kościele powinien kierować człowieka na właściwą drogę do Boga.*

Dziewczyna, lat 18: *Moim zdaniem Kościół powinien:*

- *zachęcać ludzi (przeważnie młodych) do spotkań w celu pogłębiania swojej wiary i wiedzy, np. przez spotkania oazowe i KSM;*
- *być tolerancyjny, nie powinien ingerować w osobiste życie człowieka, w jego własne zdanie;*
- *ostatnio Kościół, a dokładnie księża zawodzą mnie swoją postawą. Oni powinni być przykładem, prawdziwi księża zdarzają się rzadko.*

Dziewczyna, lat 18: *Uważam, że Kościół powinien być bardziej wrażliwy na krzywdę biednego człowieka. Nie tego, który przychodzi do punktu charytatywnego, często na kacu, ale ludziom naprawdę potrzebującym.*

Ponad połowa badanych osób dostrzega potrzebę zmian w życiu współczesnego Kościoła. Warto jednak zaznaczyć, iż w większości maturzyści identyfikują Kościół z jego urzędowymi przedstawicielami, czyli osobami duchownymi. Ta tendencja znalazła swój wyraz w takich sformułowaniach jak: Kościół nie powinien angażować się w politykę (16,53%), uporządkować i ujawnić dochody księży (19,35%). Należy jednak rozumieć, iż część młodzieży potrafi oddzielić osobiste poglądy duchownych od stanowiska Kościoła. Podobne wnioski zostały sformułowane po naszych poprzednich badaniach na temat *Udziału Kościoła w życiu społeczno-politycznym Polski w świa-*

domości etycznej młodzieży szkół średnich¹⁵. Ciekawym spostrzeżeniem badawczym jest także fakt, iż niektórzy młodzi ludzie są przekonani, że podejmowanie problemu aborcji, czystości przedmałżeńskiej, czy też eutanazji jest bezwzględnym uprawianiem polityki przez Kościół. Niewiele osób ma świadomość, iż człowiek żyjący w społeczeństwie musi być z natury rzeczy zaangażowany w politykę. Kościół jako instytucja bosko-ludzka, z istoty swego powołania ma upominać swoich wiernych, iż uprawianie polityki nie może gwałcić podstawowych praw osoby ludzkiej, że system wartości przyjęty przez ludzi wierzących musi być zgodny z dogmatami i prawdami wiary przyjętymi przez Nauczycielski Urząd Kościoła¹⁶.

W tym kontekście należy dodać, iż badana młodzież w tym okresie krystalizuje swój światopogląd. Stąd też młodzi ludzie często przyjmują postawę buntu, przekory, a nawet agresji. Zewnętrznym motywem, wzmagającym takie postawy są nieprzychylnie nastawienia ludzi wobec osób duchownych. Wielu ludzi w sytuacji kryzysu ekonomicznego przyjmuje postawy roszczeniowe wobec innych, w tym także wobec duchownych. Chodzi tutaj głównie o to, iż zarzuca się osobom duchownym nadmierny materializm¹⁷.

We wspomnianych wyżej badaniach niektórzy z młodych ludzi dostrzegali swoje miejsce w Kościele twierdząc, iż: *Ludzie nie potrafią odkryć swojej roli, uważają, że rolą katolika jest chodzenie do kościoła (...) Najtrudniej jest zmienić takie myślenie, uświadomić ludziom jak wiele mogą uczynić, że dzięki nim Kościół żyje*¹⁸.

Inne propozycje zmian w Kościele odnosiły się do większej tolerancji Kościoła (5,89%) oraz większego otwarcia się na potrzeby wiernych (8,97%).

Niepokojącym jednak może wydawać się fakt, iż 48,43% badanych nie widzi potrzeby zmian w Kościele. Można sądzić, iż nie jest to jednak wyraz dobrostanu młodzieży, ale dowód na istnienie małej aktywności własnej w zakresie dynamiki życia religijnego młodych ludzi — maturzystów.

IV. Podsumowanie i wnioski

Badania uczniów klas maturalnych dotyczyły bardzo aktualnego problemu, jakim było przeżywanie przez nich Roku Jubileuszowego. Tradycja Roku Jubileuszowego ma długą historię. Sięga ona bowiem starotestamentowych zwyczajów żydowskich. Natomiast pierwszy Rok Jubileuszowy w Kościele katolickim został ogłoszony w 1300 roku.

Obecny Ojciec Święty Jan Paweł II dwukrotnie ogłaszał rok święty. Było to w 1983 roku oraz właśnie w 2000 roku.

¹⁵ M. Stepulak: *Udział Kościoła w życiu społeczno-politycznym Polski w świadomości etycznej młodzieży szkół średnich*. „Studia Warmińskie”, XXXVI, 1999 s. 359–376.

¹⁶ Tamże, s. 369.

¹⁷ Tamże, s. 372.

¹⁸ M. Stepulak: *Wybrane zagadnienia z psychologii religii*. Siedlce 1996 s. 84.

Warto zaznaczyć, iż badaniami została objęta duża grupa osób. Uczestniczyło w nich bowiem 1561 osób. Metodą zastosowaną w badaniach była dwuczęściowa ankieta. Pierwsza część dotyczyła danych personalnych. Druga zaś odnosiła się do eksploracji opinii i postaw młodzieży wobec przeżywanego Roku Jubileuszowego 2000. Metoda została skonstruowana przez grupę badawczą (alumnów II roku) pracującą pod moim, naukowym kierunkiem.

Młodzież w deklarowaniu swojej religijności określała się jako średnio religijna i religijna, co stanowiło razem 1156 osób. Wynosi to aż 74% badanych. Można zakładać, iż deklaracje pokrywają się z codziennym życiem, co zresztą sugerowało pierwsze pytanie ankietowe.

Dla połowy młodych ludzi Wielki Jubileusz odegrał znaczącą rolę w ich codziennym, religijnym życiu. Dla 49,3% maturzystów oznaczało to uzyskanie Jubileuszowego odpustu, wzmocnienie wiary religijnej, zbliżenie się do Boga i dokonywanie refleksji nad własnym życiem.

Niektórzy psychologowie twierdzą, iż pomocą dla znajdującej się w kryzysie religijnym młodzieży jest nauczanie ich dostrzegania Boga poprzez doświadczenie sensu istnienia, analizę własnego sumienia, kontakt z właściwymi grupami rówieśniczymi, uczenie różnorodnych form modlitwy, a ogólnie poprzez prowadzenie mniej dyrektywne, a bardziej dialogiczne, partnerskie.

Bardzo optymistycznym faktem, płynącym z przeprowadzonych badań jest to, iż prawie 61% młodych ludzi skorzystało z odpustu Jubileuszowego. Można zakładać, iż większość maturzystów ma wysoką świadomość rangi i ważności odpustu.

Młodzież była zachęcana poprzez księży i katechetów do przyrzeczeń związanych z Rokiem Jubileuszowym. Ponad 27% młodych ludzi podjęło postanowienie wzmoczonej pracy nad swoją religijnością i osobistą modlitwą. Inne postanowienia dotyczyły odbywania regularnej spowiedzi, częstszego niż dotychczas uczestniczenia we mszy świętej oraz podjęcia abstynencji od alkoholu i nikotyny oraz udzielania pomocy potrzebującym.

Uzyskane wyniki badań jeszcze bardziej uświadamiają wychowawcom, duchownym i katechetom potrzebę podjęcia walki o najwyższe dobro, którym jest dla młodzieży wejście na drogę pogłębionego, religijnego życia.

Ponad połowa badanych osób dostrzega potrzebę zmian w życiu współczesnego Kościoła. Należy jednak podkreślić, iż większość maturzystów identyfikuje Kościół z jego urzędowymi przedstawicielami, czyli osobami duchownymi.

Innym ciekawym spostrzeżeniem badawczym jest to, iż niektórzy maturzyści są przekonani, że podejmowanie problemu aborcji, czystości przedmałżeńskiej czy też eutanazji jest bezwzględnym uprawianiem polityki przez Kościół. Niestety, niewiele osób ma świadomość, iż człowiek żyjący w społeczeństwie musi być z natury rzeczy zaangażowany w politykę.

Młodzi ludzie mogą czasami negować religię i działania Kościoła kierując się słabą wiedzą religijną, która jest bezsilna wobec życiowych wyzwań. Karykaturalne

postrzeganie religii i Kościoła oparte jest na zasłyszanych informacjach, bezkrytycznie przyjmowanych. Stąd też — zdaniem G.W. Allporta¹⁹ — młody człowiek nie poznaje prawdziwej wartości religii i traktuje ją w kategoriach subiektywnego doświadczenia emocjonalnego.

Przyczyną osłabiania pozytywnej postawy wobec religii może być jej instrumentalne traktowanie. W tym przypadku można więc mówić o szczególnym typie religijności tzw. zewnętrznej²⁰. Ten typ religijności jest charakterystyczny dla osobowości niedojrzałej, pełnej uprzedzeń, z niezaspokojoną potrzebą poczucia bezpieczeństwa i pozbawioną pozytywnych związków emocjonalnych z innymi ludźmi. Może być także wyrazem istnienia izolacji pomiędzy sferą religijną a moralną²¹.

Inne uwarunkowanie negatywnej postawy wobec religii ma niewątpliwie związek ze skutkami niespójnego wychowania w rodzinie. Wyniki badań psychologicznych pokazują prawidłowość, że jeśli środowisko jest jednorodne, tzn. wierzące lub niewierzące, to w większości przypadków następuje identyfikacja z postawami rodziców. Jeżeli zaś środowisko rodzinne jest niejednorodne, to postawy przyjmowane wobec religii są raczej o zabarwieniu negatywnym²².

Źródłem negatywnej postawy religijnej może być wadliwie ukształtowany obraz Boga. Obraz Boga może ulegać wypaczeniu w wyniku antropomorfizacji, braku dojrzałej refleksji i prymitywnej moralności, ograniczającej przeżywanie wartości.

Wreszcie przyczyną negatywnych postaw młodzieży jest fakt redukowania religii do obrzędowości. Religia zostaje przesunięta w sferę prywatną człowieka, a Bóg postrzegany jest jako dobroduszny Ojciec, wyrozumiały dla ludzkich słabości. Subiektywizm ukazuje się także na płaszczyźnie prawdy. Głosi się bowiem prawo każdego człowieka do „własnej prawdy”²³.

¹⁹ G.W. Allport: *Osobowość i religia*. Warszawa 1988.

²⁰ Por. M. Stepulak: *Wybrane zagadnienia z psychologii religii*. Siedlce 1996.

²¹ A. Skoblicki: *Niektóre uwarunkowania postaw negatywnych wobec religii*. W: *Postawy wobec religii. Psychologiczne uwarunkowania i konsekwencje*. Red. T. Doktor, K. Franczak. Warszawa 2000 s. 134–135; por. T. Mądrzycki: *Religijność a osobowość — próba wyjaśnienia zależności*. „Euhemer” I (51) 1989 s. 155–167.

²² Tamże, s. 135–136.

²³ Tamże, s. 136–137.